

Suomi äidinkielenä -opettajien koulutus Ruotsin koulutuskartalle

Anu Muhonen

Tukholman yliopiston kielididaktiikan laitoksessa ja balttilaisten kielten, suomen ja saksan laitoksessa on alkamassa Ruotsin kansallisten vähemmistökielten opetusta uudistava suomen kielen aineenopettajaohjelma, joka kouluttaa aineenopettajia ruotsalaisen peruskoulun vuosikursseille 7–9. Hallitus myönsi varat koulutuksen kehittämiseen vuonna 2012, keväällä 2013 Tukholman yliopisto sai tutkinto-oikeuden, ja usean laitoksen yhteistyönä toteutettava aineenopettajakoulutus alkaa syyslukukaudella 2014. Tällä hetkellä Ruotsissa ei ole suomi äidinkielenä -opettajien koulutusta tai muuta suomen kielen opettamiseen valmentavaa koulutusta. Pätevistä suomen kielen opettajista on jo kauan ollut pulaa, ja erityisesti koulutetuille suomi äidinkielenä -opettajille on kysyntää.

Ruotsin hallitus vastaa kielivähemmistöjen tarpeisiin

Suomea on käytetty Ruotsissa jo kauan, mutta kieli sai kansallisen vähemmistökielen aseman vasta vuoden 2010 alussa, kun laki kansallisista vähemmistöistä ja vähemmistökielistä (SFS 2009:724) tuli voimaan. Suomi on suurin Ruotsin viidestä kansallisesta vähemmistökielestä. Arvioidaan, että Ruotsissa on noin 250 000 suomen puhujaa.

Kansallisen vähemmistökielen puhujilla on kieleen liittyviä erityisoikeuksia. Suomea tulee esimerkiksi voida käyttää viranomaiskontakteissa tietyissä suomen kielen hallintoaluekunnissa. Kielilaki (SFS 2009:600) määrittelee, että yhteiskunnalla on erityinen vastuu suojella ja edistää kansallisia vähemmistökieliä. Yhteiskunnan on myös muutoin edistettävä kansallisten vähemmistöjen mahdollisuuksia säilyttää kulttuurinsa Ruotsissa ja kehittää sitä; erityisesti lasten kulttuuri-identiteetin kehitystä ja oman vähemmistökielen käyttöä on edistettävä. Kansalliseen vähemmistöön kuuluvalla on oltava oikeus oppia, kehittää ja käyttää omaa vähemmistökieltään. Viranomaisten on kuunneltava kansallisia vähemmistöjä ja otettava huomioon niiden kielelliset tarpeet.

Uusi kielilaki sekä laki kansallisista vähemmistöistä ja vähemmistökielistä merkitsivät paljon Ruotsin kansallisille vähemmistökielille. Niiden avulla suomen kielen asema Ruotsissa on vahvistunut, ja

vähemmistöryhmä on myös voinut vaatia oikeuksia omaan kieleen.

Euroopan neuvosto on raporteissaan kritisoinut Ruotsia useaan otteeseen siitä, ettei Ruotsissa ole ollut kunnollista opettajankoulutusta vähemmistökielillä (Europarådet 2009, 2011). Vuonna 2010 Ruotsin hallitus ilmaisi huolensa kansallisten vähemmistökielten opettajien puutteen ja työtilanteen takia ja antoi Korkeakouluvirastolle (Högskoleverket) tehtävän kartoittaa kansallisten vähemmistökielten opettajien tilannetta sekä ehdottaa konkreettisia toimenpiteitä tilanteen turvaamiseksi. Raportissaan (Rapport 2011: 14 R) Korkeakouluvirasto ilmaisi selkeästi, että Ruotsissa on puutetta mm. koulutetuista vähemmistökielten äidinkielenopettajista.

Vuonna 2011 Ruotsin hallitus antoi lisäksi Ruotsin Koulutarkastuslaitokselle (Skolinspektionen) tehtävän kartoittaa ja arvioida Ruotsin koulumaailman ja esikoulutoiminnan laatua mm. äidinkielenopetuksen ja kaksikielisyyden näkökulmasta. Lähtökohtana oli selvittää, millä tavalla kansallisiin vähemmistöihin kuuluvien lasten ja koululaisten tasavertaiset oikeudet hyvään koulutukseen toteutuvat. Kolmessakymmenessä neljässä Ruotsin kunnassa suoritetussa tarkastelussa ilmeni puutteita, jotka antoivat aiheita huomautuksiin (Skolinspektionens rapport 2012: 2). Koulutarkastuslaitos löysi puutteita mm. kuntien tavassa järjestää äidinkielenopetusta vähemmistökielillä ja totesi, että oppilaat saavat vain harvoin mahdollisuuden oppia ja kehittää vähemmistökieltänsä. Pahimpana epäkohtana Koulutarkastuslaitos piti kuntien tietämättömyyttä vähemmistökielisten lasten oikeuksista äidinkielenopetukseen.

Euroopan neuvosto on myös kritisoinut Ruotsia siitä, että kunnat ovat huonoja kartoittamaan lasten vähemmistökielitaustaa eivätkä siitä syystä tavoita heitä. Myös Koulutarkastuslaitoksen raportti vahvisti saman asian; kunnissa ei usein edes tiedetä vähemmistökielisten lasten olemassaolosta. Lisäksi Koulutarkastuslaitos huomautti, että vähemmistöihin kuuluvien lasten oikeuksista tiedotetaan kunnissa huonosti. Kunnat tosin olettavat tiedottavansa riittävästi oikeudesta äidinkielenopetukseen, mutta käytännössä tieto ei useinkaan saavuta vanhempia tai lapsia (ks. myös Skolverket 2005).

Koulutarkastuslaitoksen raportin mukaan kunnissa suhtaudutaan vähemmistökielisten lasten äidinkielenopetukseen joskus jopa välinpitämättömästi. Suuri ongelma on myös se, että koulutetuista opettajista on monin paikoin pulaa. Sekä Korkeakouluvirasto että Koulutarkastuslaitos vaativat raporteissaan, että Ruotsi huolehtii kansallisella tasolla kansallisten vähemmistökielten äidinkielenopettajien tilanteesta ja tekee konkreettisia toimenpiteitä sen parantamiseksi.

Kovat vaatimukset äidinkielen opettajankoulutukseen

Suomen kielen aineenopettajakoulutusta sekä ns. kotikielenopettajakoulutusta järjestettiin Tukholman yliopistossa 1970- ja 1990-luvuilla (Lainio 1996: 354?360). Kahden vuosikymmenen aikana Ruotsissa ei ole ollut varsinaista suomi äidinkielenä -opettajien koulutusta tai muuta suomen opettajankoulutusta. Pätevistä suomen kielen opettajista on erityisesti viime vuosina ollut pulaa, ja koulutetuille suomi äidinkielenä -opettajille on kysyntää.

Euroopan neuvoston kritiikin, Koulutarkastuslaitoksen raportin ja suosituksen sekä Korkeakouluviraston vähemmistökielisten opettajien tilannetta selvittäneen raportin ohjeiden perusteella Ruotsin hallitus teki päätöksen panostaa vähemmistökielten äidinkielenopetukseen ja myönsi vuonna 2012 seuraavan vuoden budjetissaan Tukholman yliopistolle 2,5 miljoonan kruunun määrärahat suomen kielen ja meänkielen

aineenopettajakoulutuksen kehittämiseen.

Vaatimukset järjestää opettajankoulutusta ja myöntää opettajien tutkintoja ovat olleet Ruotsin hallituksen opettajankoulutus uudistuksen (lue lisää mm. Betänkande 2009) jälkeen erittäin kovat. Ennen opettajankoulutuksen tutkinto-oikeuden myöntämistä Korkeakouluvirasto arvioi esimerkiksi, onko koulutukseen liitettyä Tukholman yliopiston opettajajoukolla tarpeeksi tieteellistä tietoa sekä opetettavasta aineesta eli suomen kielestä että aineen didaktiikasta.

Usein juuri ainedidaktisen pätevyyden osoittaminen on opettajankoulutuslupaa hakeville opinahjoille vaikeaa. Erityisen haasteellista tämä oli suomen kielen aineenopettajakoulutuksen hakuprosessissa Ruotsissa, koska tutkimusta suomi äidinkielenä -didaktiikan alalta ei ruotsinsuomesta juurikaan ole. Uuden opetuslinjan luomiseen liittyy myös haasteita mm. organisoinnin ja kurssisuunnitelmien suunnittelussa.

Pitkän hakuprosessin jälkeen Ruotsin Yliopistokanslerinvirasto (Universitetskanslerämbetet) myönsi huhtikuussa 2013 Tukholman yliopistolle tutkinto-oikeuden suomen liittämistä aineenopettajakoulutukseen, joka kouluttaa suomi äidinkielenä -opettajia peruskoulun vuosikurssille 7?9 (Utbildningsplan för Ämneslärarprogram med inriktning mot arbete i grundskolans årskurs 7-9). Ohjelma alkaa hallituksen määrärahojen voimin syksyllä 2014.

Aineenopettajakoulutus toteutetaan laitosten yhteistyönä

Suomi äidinkielenä -aineenopettajakoulutus järjestetään useiden laitosten yhteistyönä. Päävastuu koulutuksesta on Tukholman yliopiston kielididaktiikan laitoksella, joka on vuodesta 2011 järjestänyt aineenopettajakoulutusta eri aineissa. Kielididaktiikan laitos on myös vastuussa Tukholman yliopiston aineenopettajaohjelmasta, jossa suuntaudutaan kielten aineenopettajaksi ruotsalaisen peruskoulun vuosikursseille 7?9, sekä lukioon ja aikuiskoulutuksen pariin (Ämneslärarprogram med inriktning mot arbete i grundskolans årskurs 7?9).

Tukholman yliopiston balttilaisten kielten, suomen ja saksan kielen laitoksen vastuualueena on suomen kielen aineopintojen järjestäminen ja toteuttaminen; yhteistyötä tehdään myös mm. Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitoksen kanssa.

Aineenopettajakoulutuksen opintojen sisällöt

Koulutuksessa opiskeltavat aineyhdistelmät ovat suomi äidinkielenä, ruotsi toisena kielenä ja englanti vieraana kielenä. Valmistuttuaan opettajalla on pätevyys opettaa kaikkia näitä kieliä. Aineenopettajakoulutuksessa on kaksi opintolinjaa: 270 opintopisteen opintokokonaisuus antaa valmiudet aineenopettajatutkintoon peruskoulun vuosikursseilla 7?9. Myös lukiotasolle voi pätevoityä suomen opettajaksi täydentävien pedagogisten opintojen kautta.

Aineenopettajakoulutuksessa saa valmiudet ja tiedot toimia aineenopettajana. Samalla opettajat pätevoityvät myös opettamaan peruskoulun vuosikursseilla 4?6. Myönteistä uudessa aineenopettajakoulutuksessa on se, että opettaja saa pätevyyden useampiin aineisiin, mikä toivottavasti auttaa erityisesti suomi äidinkielenä -opettajia työllistymään paremmin.

Aineenopettajakoulutuksen vaatimukset

Koulutuksen valintaperusteina on, että opiskelija täyttää yleisen Ruotsin korkeakouluissa vaadittavan peruskelpoisuuden sekä lisäksi lukiossa saavutetut erityiskelpoisuudet, joihin kuuluvat englannin kielen kelpoisuus, laajat yhteiskuntatiedot sekä sellaiset tiedot suomen kielessä, jotka vastaavat Ruotsin koulujärjestelmän tasoa suomi, suomi äidinkielenä (B/suomi) tai äidinkieli 2 (modersmål 2). Muodolliset suomen kielen lukio-opinnot voi korvata myös erikoisluvalla, jos opiskelija voi muulla tavoin osoittaa omaavansa riittävät tiedot ja taidot suomen kielessä.

Aineenopettajaohjelman opintosisältö koostuu seuraavasta aineyhdistelmästä: pääaine suomi äidinkielenä käsittää yhteensä 90 korkeakoulupistettä, englannin kieltä opiskellaan 45 korkeakoulupistettä ja ruotsi toisena kielenä -opinnot kattavat 45 korkeakoulupistettä. Ohjelma sisältää aineopintojen lisäksi myös ainedidaktiikan opintoja sekä opetusharjoittelua koulussa. Lisäksi opintokokonaisuuteen kuuluu ainedidaktisia opintoja ja koulutustieteellisiä ydinkursseja.

Koulutustieteelliset ydinkurssit valottavat tutkimusmenetelmiä sekä tarjoavat erilaisia tapoja analysoida ja tulkita tutkimusmateriaalia ja tehdä didaktista tutkimusta. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että opiskelija havainnollistaa tietoaan ja taitojaan kirjoittamalla kaksi itsenäistä oppinäytetyötä. Aineopinnoissa sekä ainedidaktisissa opinnoissa opiskelija saa katsauksen myös pääaineensa tieteelliseen traditioon.

Aineenopettajakoulutuksen kurssisuunnitelma (Kursplan för kurs på grundnivå Finska för modersmåls lärare I) on juuri hyväksytty Tukholman yliopiston humanistisessa tiedekunnassa. Aineenopettajakoulutus sisältää 90 korkeakoulupistettä suomen kieleen liittyviä opintoja. Ensimmäisen vuoden suomen kielen opinnot (Finska för modersmåls lärare I) sisältävät kielen tieto- ja taitokursseja, puheviestintää, tekstiopintoja ja kielenhuollon kursseja.

Saman vuoden aikana opiskellaan myös kielididaktiikkaa monikielisyysnäkökulmasta yhteistyössä kielididaktiikan laitoksen kanssa. Kokonaisuudessaan ensimmäisen vuoden opinnot sisältävät suomen kielen opintoja 30 korkeakoulupisteen verran.

Aineenopettajakoulutus käsittää yhteensä 4,5 vuoden kokopäiväiset opinnot. Ensimmäiset opiskelijat valitaan kevään 2014 haussa ja suomi äidinkielenä -aineenopettajaohjelma käynnistyy syksyllä. Tällä hetkellä ei ole vielä tietoa, kuinka moni opiskelija saa paikan suomen kielen aineenopettajakoulutuksen alkaessa ensimmäistä kertaa. Tutkinto-oikeutta haettaessa arvioitiin, että suomen kielen aineenopettajaohjelmassa aloittaa ensimmäisenä syksynä 10–12 opettajaksi opiskelevaa.

Kiinnostus uutta koulutusta kohtaan on ollut laajaa. Tavoitteena on, että Tukholman yliopisto luo yhdessä balttilaisten kielten, suomen ja saksan laitoksen sekä kielididaktiikan laitoksen kanssa korkealaatuisen koulutuksen ja rekrytoi kiinnostuneita opiskelijoita Ruotsista kansallisella tasolla. Koulutukseen voi hakea myös Ruotsin ulkopuolelta.

Optimistisella asenteella syksyyn

Koska suomi äidinkielenä -aineenopettajakoulutuksen käytännön toteutus on osittain vielä suunnitteluasteella, ei ns. harjoittelupaikkoja ole suomen kielen osalta määritetty. Varsinainen

harjoittelukoulukäytäntö on Ruotsissa vielä kokeiluasteella. Tukholman yliopiston suomen kielen osaston toive opettajankoulutukselle on tietenkin, että aineenopettajakoulutettavat saisivat suorittaa myös opetusharjoittelunsa ruotsinsuomalaisten lasten ja nuorten parissa. Tukholman alueella on useita kaksikielisiä ruotsinsuomalaisia vapaakouluja, jotka sopisivat tähän ihanteellisesti ja valmentaisivat valmistuvia opettajia suomenkieliseen työelämään.

Kiinnostus suomea kohtaan kasvaa myös niiden suomalaistaustaisten keskuudessa, jotka eivät ole oppineet suomea. Uutta Ruotsissa on myös hallituksen esitys koululain (SFS 2010:800) muutoksesta, jonka mukaan suomalaistaustaiset lapset voisivat saada tukea kielen elvyttämiseen koulussa vaikka kieltä ei ole puhuttu kotona. Tämä oikeus tarkoittaisi sitä, että suomalaistaustaiset lapset, joiden vanhemmat eivät ole puhuneet tai oppineet suomea, saavat oppia suomea valtion tuella koulussa. Tämä lisää myös kuntien ja koulujen halukkuutta ja tarvetta rekrytoida ammattitaitoisia suomen opettajia.

Esityksen mukaan laki astuisi voimaan 2015. Halu oppia ja opettaa suomea ja siirtää suomen kieltä seuraaville ruotsinsuomalaisille sukupolville on suuri.

Suomen kielen opettajankoulutuksen nykytilanne Ruotsissa on myönteinen ja myös muita ovia suomen kielen opettajan ammattiin on avautumassa. Tukholman yliopiston kielididaktiikan laitoksessa annetaan pedagogista täydenniskoulutusta (KPU), jossa myös suomen kieli on mukana syksystä 2014 lähtien. Täydenniskoulutuksen aikana jo valmiit maisterit voivat saada pätevyuden opettaa myös suomea lukiossa. Tukholman yliopistossa on myös alkanut ns. Kansainvälisen johtamisen kandidaattiohjelma (Kandidatprogram i global management), jossa suomen kieli on yksi ohjelman sivuaineista.

Toivotaan, että kaikki nämä uudet mahdollisuudet lisäävät suomea osaavien opiskelijoiden kouluttautumista ja työllistymistä Ruotsissa. Ruotsissa tarjottava suomen kielen opettajankoulutus on luonnollisesti erittäin tärkeä virstanpylväs ei ainoastaan suomen kielelle Ruotsissa, vaan kaikille Ruotsin kansallisille vähemmistökielille ja -ryhmille.

Kirjoittaja toimii tutkijana ja opettajana Tukholman yliopiston balttilaisten kielten, suomen ja saksan kielen laitoksessa.

Artikkelissa käytetään Ruotsin koulujärjestelmään ja yhteiskuntaan liittyvää ruotsinsuomalaista sanastoa Ruotsin kielineuvoston (www.sprakradet.se) suositusten mukaisesti. Ruotsinsuomalaisen kielilautakunnan Ruotsalais-suomalaisen koulusanaston päivivityö on käynnissä. Sanasto julkaistaan toukokuussa 2014.

Lähteet

Betänkande 2009./10:UbU16. Ny lärarutbildning, Utbildningsutskottets betänkande 2009/10:UbU16. <http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Utskottens-dokument/Betankanden/200910Ny-lararutbildning-GX01UbU16/>

Europarådet 2009. European charter for regional or minority languages. Application of the charter in Sweden. ECRML (2009) 3.

http://www.coe.int/t/dg4/education/minlang/report/evaluationreports/swedenecrml3_en.pdf

Europarådet 2011. European charter for regional or minority languages. Application of the charter in Sweden. ECRML (2011) 4.

http://www.coe.int/t/dg4/education/minlang/Report/EvaluationReports/SwedenECRML4_en.pdf

Finska för modersmåls lärare I, Kursplan för kurs på grundnivå Finska för modersmåls lärare I, 30 Högskolepoäng, Institutionen för baltiska språk finska och tyska, Stockholms universitet. Kandidatprogram i global management. <http://sisu.it.su.se/search/info/SFGMA>

KPU, Kompletterande pedagogisk utbildning. <http://www.su.se/lararutbildningar/bli-l%C3%A4rare/l%C3%A4rarprogrammen/kompletterande-pedagogisk-utbildning>

Lainio, Jarmo 1996. Finnarnas historia i Sverige. 3, Tiden efter 1945, teoksessa: Jarmo Lainio (toim.), Stockholm: Nordiska museet.

Rapport 2011:14 R, "Lärförsörjningen för de nationella minoriteterna – hur kan den tryggas? Redovisning av ett regeringsuppdrag." Redovisning av ett regeringsuppdrag, Högskoleverkets rapportserie 2011:14 R.

SFS 2009:724, Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk. <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/20090724.HTM>

SFS 2009:600, Språklag 2009:600. <http://rkrattsdb.gov.se/SFSdoc/09/090600.PDF>

SFS 2010:800, Skollag 2010:800. <http://rkrattsdb.gov.se/SFSdoc/10/100800.PDF>

Skolinspektionen, Rapport 2012:2, I marginalen - En granskning av modersmålsundervisning och tvåspråkig undervisning i de nationella minoritetsspråken, Kvalitetsgranskning, Rapport 2012:2. <http://www.skolinspektionen.se/Documents/Kvalitetsgranskning/min/kvalgr-min-slutrapport.pdf>

Skolverket 2005. De nationella minoriteternas utbildningssituation. Stockholm: Fritzen.

Universitetskanslerämbetet, Ansökan om tillstånd att utfärda ämneslärarexamen med inriktning mot arbete i grundskolans årskurs 7–9 i undervisningsämnet finska som modersmål. <http://www.uk-ambetet.se/download/18.4149f55713bbd917563800012900/42-60-13-amneslararexamen-su-7-9.pdf>

Utbildningsgång för Ämnesläraryrket inriktning språk, årskurs 7–9.

Ämnesläraryrket, utbildningsplan för Ämnesläraryrket med inriktning mot arbete i grundskolans årskurs 7–9 och med inriktning mot arbete i gymnasieskolan. http://sisu.it.su.se/pdf_creator/cached/19995/34196

Ämnesläraryrket med inriktning mot arbete i grundskolans årskurs 7-9, Svenska, Engelska, Svenska som andraspråk, 330 hp. http://sisu.it.su.se/pdf_creator/cached/19995/34196

